

Тема 5: Практика internet-трейдингу

1. Проведення торгових операцій.
2. Управління капіталом.
3. Психологія Internet-трейдингу.

1. Проведення торгових операцій

Після відкриття торгового рахунку в брокера і зарахування на нього коштів можна розпочинати торгові операції.

Розглянемо стадії Internet-трейдингу. Як правило для проведення операції брокеру необхідно надати наступну інформацію:

1. Номер рахунку і особистий ідентифікаційний номер. (PIN).
2. Ідентифікатор (ID) – ім'я, під яким зареєстрований користувач.
3. Вид угоди: купівля (buy), продаж (sell), короткий продаж (продаж активу який не був попередньо придбаний).
4. Розмір угоди – кількість цінних паперів.
5. Тип ордеру (наказу) – ринковий, лімітний, стоп-наказ, стоп-лімітний наказ.
6. Ціну цінного паперу у випадку виставлення лімітного або стоп-лімітного наказу.
7. Термін дії наказу.

Віддавати накази можна через Internet, використовуючи екранне меню. Проте часто брокери надають можливість віддавати накази по телефону, факсу, або у випадку складних наказів при особистій розмові з брокером.

Розглянемо детальніше типи наказів, в таблиці 20.3 подані їх короткі характеристики³².

Таблиця 20.3.

Характеристика торгових наказів

	Ринковий ордер	Лімітний ордер	Стоп-ордер	Стоп-лімітний ордер
Виконання ордеру	Виконується по кращій ринковій ціні на момент, коли ордер вступає в силу	Виконується, коли ціна досягає межі встановленої трейдером	Виконується по ринковій ціні після того, як вона досягне встановленої трейдером стоп-ціни	Вступає в силу, як тільки починаються торгові операції по стоп-ціні

Ринковий наказ (market order) — вказівка брокеру продати або купити активи за найкращою ринковою ціною, доступною в даний момент.

Наприклад, якщо трейдер захоче купити 100 акцій компанії XYZ, то він віддає ринковий наказ на купівлю. Якщо поточна ринкова ціна купівлі дилера (bid) або ціна попиту XYZ рівна 50 доларам, а ціна продажу дилера (ask) або

³² ³² Элпеш Б. Пейтел, Прайен Пейтел. Internet-трейдинг. Полное руководство.: Пер. С англ.. - М.:Издательский дом «Вильямс», 2003.-320с. - С.232.

ціна пропозиції — 50,13 долари, то трейдер може отримати акції за ціною 50,13 долари або за іншою ціною.

Ринковий наказ обов'язково виконується, але не можна бути впевненим щодо ціни у момент виконання. Річ в тому, що в ході біржових торгів змінюються умови, а разом з ними і ціни, але ці зміни не завжди відображаються на екрані комп'ютера. Фактична ціна, при якій буде виконаний наказ, може бути вищою або нижчою очікуваної.

Лімітний наказ, наказ з обмеженням ціни (limit order) дозволяє накласти цінове обмеження на транзакцію. Клієнт вказує, що хоче купити або продати активи за певною або більш вигідною ціною. Наказ не виконується, поки ціна не досягне встановленого рівня. Виставлення лімітного наказу не гарантує виконання операції за граничною ціною. Проте він виключає ризик купівлі або продажу активів за ціною, яка гірше очікуваної.

Наприклад, якщо трейдер хоче купити акції XYZ за ціною 80 доларів за акцію, а ринкові ціни купівлі і продажу дилера рівні 80 доларів і 80,13 долари відповідно, то наказ не виконають негайно. Якщо хто-небудь почне продавати акції за ціною 80 доларів за акцію, то наказ виконуватиметься, якщо він стоїть наступним в черзі на виконання. Якщо число покупців зросте і курс акцій піде вгору, то наказ не виконуватиметься.

Стоп-наказ (stop order). **Стоп-наказ** - це вказівка брокеру купити або продати активи за ринковою ціною, як тільки вона досягне або подолає встановлений рівень, який називається стоп-ціною. Цей тип наказу звичайно використовують люди, які володіють активами і хочуть бути упевнені, що брокер продасть їх, якщо курс почне падати. Стоп-ціна, обумовлена в стоп-наказі на продаж, повинна бути нижчою за поточну ціну купівлі дилера.

Наприклад, якщо торговець купив 100 акцій Maniac Driver за ціною 50 доларів за акцію і хоче захистити себе від втрат, то можна віддати брокеру стоп-наказ. Якщо він встановив стоп-ціну на рівні 45 доларів, то, як тільки ринкова ціна впаде до цього рівня, брокер почне продавати його акції. Стоп-накази для нестійких ринків не гарантують виконання за цінами, рівними стоп-цінам. Як тільки з'являються стоп-накази, вони зразу ж починають конкурувати з іншими ринковими наказами, що поступають.

Стоп-накази можна виставити також і на купівлю активів. Стоп-ціна, вказана в наказі на купівлю, повинна бути вищою за поточну ціну купівлі дилера.

Стоп-лімітний наказ, стоп-наказ з обмеженням ціни (stop limit order) виконується так само, як стоп-наказ, але з однією відмінністю. Як тільки стоп-лімітний наказ набуває чинності, він стає не ринковим, а лімітним наказом з граничною ціною, рівною попередній стоп-ціні.

Наприклад, трейдер виставляє стоп-лімітний наказ на продаж акцій із стоп-ціною, рівної 45 доларів за акцію. Як і у випадку стоп-наказу, коли ринкова ціна досягне 45 доларів, наказ набуде чинності. Проте, що б не трапилося, брокер не може продати акції по ціні, меншій ніж 45 доларів.

Перевага цього наказу полягає в тому, що призначається мінімальна ціна, при якій може бути виконаний наказ; недолік в тому, що наказ не може бути виконаний в швидко змінних ринкових умовах.

Наказ "виконати або анулювати" (Fill Or Kill - FOK) - вказівка брокеру повністю виконати наказ за граничною (або більш вигідною) ціною, або анулювати його.

Професійні трейдери широко використовують лімітні накази. На сьогоднішній день можна виділити наступні основні типи лімітних ордерів:

- **Initial Stop** - первинний стоп-наказ на обмеження можливих збитків. Даний лімітний ордер безпосередньо пов'язаний з рівнем відкриття позиції і направлений на обмеження можливих збитків, у випадку якщо ситуація із тих або інших причин розвивається не на користь торговця.

- **Trailing Stop** — плаваючий стоп-наказ. Цей наказ має на увазі втрату деякої (наперед обумовленої) кількості плаваючого прибутку. Іншими словами, плаваючий лімітний ордер слідує за ціною у напрямі відкритої позиції (але не проти неї). Як правило, з часом відстань між ціною і вказаним лімітним ордером скорочується. При цьому вихід з ринку здійснюється автоматично при спрацьовуванні лімітного ордера.

- **Profit Stop** - стоп-наказ на зняття прибутку. Даний лімітний ордер є ордером на закриття прибуткової позиції і приймається виходячи із загальних міркувань: досягнення наміченого рівня ціни (target) або певної кількості прибутку. Як правило, використовується в комбінації з іншими лімітними ордерами.

- **Breakeven** - рівень беззбитковості. Якщо ситуація розвивається в нашому напрямі і ціна відійшла від рівня відкриття на достатню відстань (якщо це необхідне), то розумно пересунути первинний стоп-наказ на обмеження можливих збитків в зону беззбитковості. Під рівнем беззбитковості розуміють мінімальний (максимальний) рівень ціни на висхідному (низхідному) тренді «вихід з ринку», на якому не виникає втрат. Цей дуже дієвий засіб для зняття психологічної напруги, що виникає в результаті знаходження в ринку;

- **Inactivity/Time Stop** - стоп-наказ за часом. Цей тип лімітного ордера використовується в тих випадках, коли ринок виявляється не в змозі забезпечувати певний відсоток доходу у напрямі відкритої позиції протягом визначеного періоду часу. Іншими словами, якщо з часом інвестиція не приносить додаткового доходу, то її розумніше всього ліквідувати.

Після завершення операції трейдер одержує підтвердження на екрані комп'ютера. Торгові накази з обмеженням, віддані протягом робочого або неробочого часу біржового ринку, також з'являться на екрані як незавершені операції.

2. Управління капіталом

Що таке управління капіталом і яку воно грає роль в загальній структурі трейдингу? Пояснимо це на прикладі. Припустимо, що у трейдера в розпорядженні є засоби в розмірі 100 тис. Виникає питання, якою частиною від

даної суми розумно ризикувати по одній позиції? Концепція управління капіталом допоможе отримати відповідь на це питання.

При цьому також потрібно визначитися ще з одним параметром, а саме: яку частину повернутого капіталу можна безболісно втратити. Не варто забувати, що трейдинг є бізнесом з високим ступенем ризику. Отримувати завжди прибутки неможливо, головне завдання, щоб сума прибутку переважала збитки.

І все-таки яким об'ємом розумно ризикувати по одній позиції? Припустимо, що трейдер спочатку обмежив свій можливий збиток 10% від вкладених засобів, що складає в нашому випадку 10 тис. Припустимо, що він ухвалив рішення ризикувати по кожній конверсійній операції 1 тис., що складає 1% від загального капіталу. Таким чином, для того, щоб «вибути» з гри, йому необхідно здійснити підряд 100 «негативних операцій»³³.

Якщо піти далі, то можна обчислити точку беззбитковості біржової гри. Введемо ще одне обмеження: будемо вважати операцію «прибутковою» тільки в тому випадку, якщо прибуток перевищує можливий збиток в 3 рази (тобто в нашому випадку складає 3 тис. і більш) по одній інвестиції. Таким чином, точкою беззбитковості буде той мінімальний коефіцієнт прогнозування, при якому не буде підсумкового збитку через «достатньо великий період» (наприклад, за наслідками 100 торгових операцій). Як не важко побачити, шуканий коефіцієнт складає всього лише 0,25.

Не варто, проте, забувати і ще про ряд моментів, таких як спред, комісія, просковзування. Для того, щоб вказана модель стала працювати на практиці, необхідно замінити співвідношення прибуток / збиток з 3/1 на $(3 + \delta)/1$, де δ залежить від внутрішньої будови системи (тих умов, на яких здійснюється вихід на ринок)³⁴.

Як видно з вищеописаного прикладу, для успішної роботи на ринку немає необхідності прогнозувати поведінку ринку з високим ступенем імовірності. Насправді навіть робота з коефіцієнтом прогнозування 0,3 забезпечить стабільний дохід (можливо, не дуже високий).

Основна ідея управління капіталом полягає в тому, щоб строго обмежувати свої можливі збитки (наприклад, виставляння лімітних ордерів на обмеження можливих збитків). Ринок не можна прогнозувати «на сто відсотків» (принаймні не можна на сьогоднішній день), навіть найдосвідченіші гравці зазнають збитки. З цим потрібно змиритися і прийняти дане положення як початкову умову біржової гри: важлива не одна окремо взята операція, а сумарний результат за підсумками тривалого проміжку часу.

Повернемося ще раз до основної ідеї управління капіталом і постараємося поглянути на неї з іншої сторони. А саме: чого можна досягти, обмежуючи можливі збитки? Не викликає сумніву, що всі дії, принаймні на першому етапі, повинні бути направлені на «виживання» на ринку. Зрозуміло, що трейдинг - достатньо високоризиковий вид бізнесу, який, з одного боку, обіцяє високі прибутки, а з іншою — існує реальна можливість втратити вкладені засоби (або

³³ Фор екс для начинающих. А.А. Куликов. - СПб.: Питер, 2003. - 368с. - С.161.

³⁴ Фор екс для начинающих. А.А. Куликов. - СПб.: Питер, 2003. - 368с. - С.163.

велику частину з них). Управління капіталом — це саме той інструмент, який дозволяє знаходитися «над ситуацією». Іншими словами, управління капіталом забезпечує виживання, яке просто необхідне.

Припустимо, що торгова система сигналізує про те, що склалася сприятлива ситуація для відкриття позиції. Крім того, співвідношення прибуток/збиток також вкладається в торгову тактику (наприклад, 3/1). Але що відбудеться, якщо розумний рівень постановки лімітного ордера на обмеження можливих збитків необхідно розташувати «дуже близько» від ціни відкриття? Очевидно, що в цьому випадку висока імовірність помилкового спрацьовування ордера, тобто спрацьовування стоп-наказу носитиме випадковий характер. Припустимо далі, що подібна ситуація виникає достатньо часто. Неважко побачити, що в цьому випадку «помилкове спрацьовування» лімітних ордерів на обмеження можливих збитків може привести до значних втрат, навіть не дивлячись на «грамотне використання» методів управління капіталом.

Таким чином, на даному простому прикладі стає зрозуміло, що використання «в лоб» управління капіталом далеко не завжди приводитиме нас до бажаної мети — виживання на ринку. Необхідно відзначити, що і використання «довгих лімітних ордерів» на обмеження можливих збитків також не завжди прийнятне: в цьому випадку висока імовірність знаходитися в ринку «дуже довго». Отже, як наголошувалося раніше, необхідно прагнути оптимального балансу по можливих допустимих збитках.

Отже, основою роботи повинен стати той непорушний факт, що у будь-який момент із тих або інших причин можна втратити частину інвестицій (якщо не всі). Можливих втрат уникнути не можна, з цим слід змиритися раз і назавжди. Проте можна і потрібно встати над ситуацією, іншими словами, завжди є можливість контролювати розмір можливих збитків, що і є суттю управління капіталом.

Грамотне виставлення лімітних наказів може в значній мірі уберегти від непотрібних втрат. Проте одне лише виставлення стоп-наказів не розв'яже всі проблеми по управлінню капіталом. Крім того, необхідно не тільки уміти правильно їх виставляти, але також і уміти грамотно ними управляти.

Перш за все уявімо ситуацію, коли позиція вже відкрита, наприклад на підвищення. Крім того, виставлений лімітний ордер на обмеження можливих збитків в угоді. Що може відбутися далі? По-перше, можлива помилка при проведенні попереднього аналізу, або із тих або інших причин ситуація на ринку змінилася, внаслідок чого ціна стала знижуватися. При такому розвитку подій можливі різні результати. Якщо торгова система подала сигнали на вихід з позиції, то краще всього так і зробити, не чекаючи спрацьовування лімітного ордера. Якщо ж події розвиваються настільки стрімко, що нічого не можна зробити, або у тому випадку, коли торгова система «мовчить», очевидно, повинен спрацювати лімітний ордер на обмеження можливих збитків. При цьому зафіксований збиток можна вважати розумною платнею за ризик по даній операції. Не викликає сумніву, що при такому розвитку подій втрати не перевищать допустиму межу.

Але є ще ситуацію несприятливого розвитку подій. В цьому випадку ситуація на ринку розвивається згідно прогнозу, тобто ціна пішла в зростання незабаром після відкриття позиції. Через деякий час після цього ви можна спостерігати якийсь плаваючий прибуток по інвестиції. Та варто пам'ятати, що плаваючий і реальний прибутки - це два різні поняття. Якщо не робити ніяких дій, то ринок рано чи пізно розвернеться і повернеться на колишні рубежі а, можливо, опуститься ще нижче. Існує достатньо простий спосіб страхівки: можна поступово «підтягувати» свій лімітний ордер на обмеження збитків в бік відкритої позиції. Очевидно, що при розвитку ситуації в сприятливому напрямі через якийсь час даний лімітний ордер вже не можна буде називати ордером на обмеження можливих збитків, оскільки його спрацьовування приведе до фіксації деякого прибутку. При цьому оптимальною можна рахувати ситуацію, коли після відкриття ціна «швидко» відходить від цього рівня і є можливість помістити лімітний ордер на рівні беззбитковості.

Як видно з даного прикладу, подібна практика може значно полегшити життя: досягнувши рівня беззбитковості, вже немає необхідності так пильно спостерігати за ринком. Проте, на практиці дати прибуткам рости - справа не така проста, як здається. В цьому випадку трейдер також схильний сильному психологічному пресингу, але вже зовсім із інших причин. Маючи «на руках» плаваючий прибуток, дуже важко примусити себе поступати відповідно до наперед затвердженого плану. В результаті, як неважко бачити, відбувається скорочення можливих прибутків.

Також важливим є питання про управління лімітними ордерами після їх постановки: пересувати лімітні ордери (які спочатку виставлялися для обмеження можливих збитків) можна тільки у напрямі відкритої позиції. Не можна змінювати рівень лімітного ордера, якщо це може привести до збільшення імовірного збитку. Крім іншого, варто вказати, що управління лімітними ордерами багато в чому залежить від ринку і повинне органічно вписуватися в загальну структуру торгової системи. Нарешті, слід шукати можливості з малим ступенем ризику, тобто ті ситуації, коли ціна знаходиться на рівні відкриття на невеликому проміжку часу і після її відходу від нього є можливість помістити свій лімітний ордер в зоні беззбитковості, — це найсприятливіша ситуація, до якої слід прагнути.

3. Психологія internet-трейдингу

Професійні трейдери зазначають, що психологія є одним з основоположних чинників успішної торгівлі. Виникає очевидне питання: яке місце займає і яку роль грає психологічний чинник в повсякденній роботі трейдера? Для того, щоб відповісти на поставлене питання, необхідно розібратися з іншим, не менше важливим питанням. А саме: яка мета переслідується, прийшовши на біржу?

Як не дивно, трейдери-початківці не завжди можуть чітко сформулювати відповідь на поставлене питання. Як правило, всі відповіді зводяться до того, що прийшовши на біржу, вони добиваються тільки одного: мати нагоду стабільно заробляти гроші. Проте, як показує практика, багато хто йде на біржу

як на «атракціон». Недаремно д-р А. Елдер стверджує, що біржа — це один з найбільших атракціонів в світі³⁵. Для таких людей відкриті позиції (укладені операції) практично те ж саме, що ставка в покері або рулетці. Як це не дивно, але достатньо велика кількість людей ідуть на біржу для отримання гострих відчуттів, вони хочуть отримати викид адреналіну. Людям подобається перевіряти свої нерви на міцність: стрибки з парашутом, спуск по гірських річках, екстремальний туризм. Так і біржова гра може перетворитися на неприборкану пристрасть. Вони живуть грою, не можуть без гри і пожертвують всім ради її продовження.

Крім того, граючи на біржі, багато хто просто тішить своє самолюбство. На питання друзів і близьких: «Чим ти зараз займаєшся?», вони з гордістю відповідають, що працюють (грають) на біржі. Недаремно біржу ще називають «казино для інтелектуалів». Саме такі «гравці» рано чи пізно програють на біржі все до останньої нитки, але так до кінця і не можуть зрозуміти, в чому їх проблема.

Яка ж все-таки правильна відповідь на поставлене питання? На думку багатьох професійних трейдерів, первинна мета, до якої необхідно прагнути, прийшовши на ринок, — це виживання в довгостроковій перспективі, високий та стабільний заробіток. Необхідно чітко собі уявляти, що біржа по своїй суті є шансом заробити дуже багато грошей. Але, не дивлячись на це, гра на біржі — достатньо жорстка гра. Слід пам'ятати, що тут ти один проти всіх, а всі проти тебе. Гроші з'являються на біржі із однієї-єдиної причини: їх приносять трейдери. Гроші, на які ви розраховуєте, належать іншим людям, які зовсім не збираються ділитися з вами.

Починаючи гру, необхідно пам'ятати, що у будь-який момент ринок із тих або інших причин може почати поводитися алогічно. Тенденція може розвернутися проти будь-якого трейдера, але тільки професіонал зможе вчасно присікти свої втрати і переглянути свій погляд на поточну ситуацію. Дилетант же чіплятиметься за надію, не в силах вийти з ринку. Як правило, «зачіпка за надію» призводить до того, що в кінцевому результаті трейдер починає будувати «повітряні замки» і вже не може неупереджено оцінювати ситуацію.

На біржу приходять люди найрізноманітніших професій, приносячи з собою свій досвід і образ мислення з «минулого життя». І, починаючи грати на ринку, вони, як правило, програють саме через те, що поведуться так само, як і в повсякденному житті.

Одна з найсерйозніших помилок дилетантів — це те, що вони вважають, що ринок грає проти них. Насправді біржі глибоко байдуже їх існування.

Трейдер не в змозі управляти ринком, проте він може управляти собою. І від якості цього контролю залежить успіх всього процесу. Професіонал в будь-якій справі завжди спирається на свої знання і розум. Науці управління своїми відчуттями варто навчатися з перших кроків на ринку. І чим раніше це зрозуміти, тим швидше почнеться професійне зростання³⁶.

³⁵ Елдер А. Как играть и выживать на бирже. — М.: Диаграмма, 2001. — 352 с. — С. 17.

³⁶ Роберт Дил. Стратегии дейтрейдера в электронной торговле. — М.: ИК Аналитика, 2001. — 272 с. — С. 196.

На сьогоднішній день існують реальні можливості спробувати себе в біржовій грі, не ризикуючи капіталом. Проте не варто забувати, що така гра психологічно сильно відрізняється від роботи з реальними активами. Достатньо часто трейдери, які показують блискучі результати на віртуальних (тренувальних) рахунках, терплять невдачі при реальному інвестуванні. Причина криється в суб'єктивних переживаннях під час біржової гри. Якщо трейдер втрачає гроші на тренувальному рахунку, то він завжди може відкрити новий (забувши про минулу невдачу). Якщо ж він терпить невдачі при реальному інвестуванні, то такої можливості у нього вже немає: необхідно поповнювати свої рахунки реальними грошима. А це, у свою чергу, сильно відображається на емоційному стані гравця, б'є по його самолюбності.

Все вищесказане підводить нас до думки про те, що чинник емоційного стану є одним з ключових аспектів роботи на ринку. У зв'язку з цим необхідно пильну увагу приділяти своєму емоційному стану і самоконтролю.

Для того, щоб стати професіоналом біржової гри, необхідно перш за все вивчити своє ество і отримати перемогу в нерівній сутичці з самим собою. І лише ті, хто зміг отримати перемогу над своїми відчуттями, зможе зрештою піднятися на вершину професійної кар'єри біржового гравця. Досвідчений трейдер завжди контролює свої емоції. По ньому ніколи не можна сказати, в ринку він чи ні, чи розвивається ситуація в його сторону або він несе збитки.

Дилетант, спрогнозувавши декілька вдалих операцій, починає вірити в свою непереможність. Потрапляючи під владу ілюзій, він вже не може адекватно реагувати на сигнали торгової системи. Припустившись помилки, він не в силах признатися в цьому навіть самому собі. Як наслідок, відбувається втрата капіталу.

Професіонал працює, опираючись лише на здоровий глузд, проявляючи чудеса витримки. Один раз, ухваливши рішення, він вже його не змінить під впливом миттєвої слабкості. Емоційність і ілюзії — недозволена розкіш при біржовій грі.

Припустившись помилки, дилетант починає звинувачувати всіх і вся в своїй невдачі, не намагаючись проаналізувати причини промаху. А причини, як правило, криються в ньому самому. Вплив емоцій згубний для розуму. Ніколи не потрібно забувати про це.

Мета професіоналів — не гроші, як багато хто думає. Їх мета — уміла гра, а при блискучій грі гроші з'являться самі собою. При цьому можна скільки завгодно довго спостерігати за професіоналом, але так і не зрозуміти, добився він успіху або зазнав невдачі. Для професіонала, таким чином, не має значення миттєва перемога або поразка, для нього важлива лише загальна спрямованість графіка прибутковості.

Відкривши позицію, новачок починає сумніватися в правильності ухваленого рішення, особливо якщо ціна йде якийсь час проти нього. Якщо ж ситуація складається в його користь, то, як правило, він знаходиться в ейфорії, упиваючись швидкоплинним успіхом, що, у свою чергу, заважає йому тверезо дивитися на розвиток ситуації. Як наслідок, новачок або бере мінімальний

прибуток, або пропускає сигнал, який говорить про необхідність зафіксувати поточну позицію.

Якщо ж ситуація складається не в його користь трейдери-початківці, як правило, впадають в ступор, спостерігаючи за тим, як ростуть збитки. Вони не можуть змусити себе зафіксувати мінімальний збиток.

Таким чином, у дилетанта відсутній самоконтроль, дилетант не може себе вчасно зупинити, сказати «ні» своїм невдачам. Як відзначає д-р Елдер, біржову гру необхідно вести по чітко складеній методиці. В ході гри слід аналізувати свої емоції, стежачи за ухваленням розумних рішень. Необхідно також скласти план контролю над капіталом, який не допускає «вильоту» з гри при довгій черзі невдач.

Одна з помилок дилетантів — це підрахунок ще не зароблених прибутків. Дилетант, підрахувавши плаваючий прибуток, починає мріяти про те, на що він може витратити зароблені гроші. Він вже не бачить, що ситуація змінилася, що торгова система давно дала сигнал до фіксації прибутку. Слід пам'ятати, що будь-яка прибуткова позиція рано чи пізно перетворюється на збиткову.

Припустимо тепер, що ситуація розвивається проти нього. Як правило, перше, що робить новачок в такій ситуації, - підраховує свій плаваючий збиток. Можливо, збиток не дуже великий і втрата такої кількості грошей не страшна для нього. Новачок, підрахувавши плаваючий збиток і вирішивши, що це для нього не жахливо, відсовує стоп-ордер ще далі. Це призводить до того, що збільшується імовірність великих збитків, а значить, може знизитися і міцність його стану в цілому. Зростання ж збитків приводить до збільшення негативу, що зрештою стає причиною притуплення реакції і нездатності тверезо оцінювати поточну ситуацію. Таким чином, на даному прикладі стає зрозуміло, що перестановка стоп-наказу на обмеження збитків на більш дальній рівень в більшості випадків не може привести ні до чого доброго.

Таким чином головна мета — це навчитися контролювати себе і в критичних ситуаціях уміти швидко і правильно ухвалювати рішення, засновані на торговій системі. Формулювання просте, але задача ця часом достатньо важка. Слід пам'ятати про те, що більшість трейдерів «вилітає» з гри, оскільки вони психологічно не готові до перемоги. Крім того, люди програють не тому, що невірні грають, а тому, що невірні думають. Як не дивно, в останньому твердженні достатньо важко переконати дилетантів. Людині властиво вважати себе найрозумнішим, навіть якщо вона і стверджує протилежне. І часом, терплячи невдачі, дилетанти починають шукати причини десь «на стороні», тоді як причини невдач криються саме в них самих. Признатися в цьому самому собі «розумній людині» достатньо важко. І тому вони звинувачуватимуть всіх і вся, не намагаючись звернути увагу на самого себе.

Виникає очевидне запитання: що необхідно зробити, щоб досягти вершин успіху? Як відповідь можна запропонувати витяг із знаменитої книги д-р А. Елдера, де він ділиться установками, які допомогли йому перетворитися з

неприборканого дилетанта в напівпрофесіонала з великими здібностями помилятися і, нарешті, в професійного трейдера³⁷.

1. Налаштуйтеся на довгу біржову дорогу, тобто вважайте, що будете трейдером практично все своє життя.

2. Постійно вчіться. Читайте і слухайте знавців, але відносьтеся до всього з часткою здорового скептицизму. Розпитуйте знавців, але не приймайте їх на віру голослівно.

3. Не будьте жадібними, не накидайтеся на гру — спочатку повчіться. Біржа нікуди не подінеться; через місяці і роки перспективи на ній навіть поліпшаться.

4. Розробіть метод аналізу ринку, наприклад: «У випадку А виникає імовірність Б». Ринок — величина багатомірна; для перевірки намічених операцій користуйтеся декількома методами аналізу. Орієнтуйтеся при перевірці на факти ринкової історії і практичні результати. Ринки весь час в русі, і потрібні різні прийоми: для гри на підвищення, для гри на пониження, для гри в перехідній період; крім того, потрібен метод визначення самих переходів.

5. Розробіть план контролю над капіталом. Ваша першочергова - задача - не втратити капітал і протриматися багато років; друга задача - поступово збільшувати його і третя задача - заробити високий прибуток. Більшість ставить третю задачу на перше місце, не підозрюючи про існування першої і другої.

6. Пам'ятайте: трейдер — найслабша ланка в будь-якій біржовій системі. Навчіться уникати втрат або придумайте свій метод припинення спонтанних операцій.

Переможці і переможені мислять, сприймають те, що відбувається і діють по-різному. Вам треба заглянути в себе, відкинути ілюзії і змінити свої звички, образ мислення і дій. Зміни даються важко, але бажаючий стати професійним трейдером повинен попрацювати над зміною свого підходу до життя і до біржі.

---

³⁷ Елдер А. Как играть и вырывать на бирже. - М.: Диаграмма, 2001. - 352 с. - С. 56.